

پرستوی دهلاویه

(تاریخ شفاهی زندگانی و مبارزات شهید مصطفی چمران)

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۱۳	پیشگفتار

فصل اول:

۱۹	از محله‌ی سرپولک تا جنوب لبنان
۲۱	از تولد تا تحصیل در کالج البرز
۲۳	آشنایی با تختی
۲۴	آغاز فعالیت‌های سیاسی و مذهبی
۲۶	کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و تأثیر آن بر چمران
۳۰	فعالیت‌های سیاسی، فرهنگی و مذهبی مصطفی چمران در دانشگاه
۳۲	تظاهرات شانزدهم آذر ۱۳۳۲
۳۷	تحصیلات آکادمیک مصطفی چمران در آمریکا
۳۸	چمران و انجمن اسلامی دانشجویان ایرانی در آمریکا
۴۲	چمران و مبارزه با رژیم پهلوی در آمریکا
۴۳	تلاش‌های ساواک برای دستگیری مصطفی چمران
۴۶	ازدواج در آمریکا

فصل دوم:

۴۹	آمیختگی روح تقوا در عرصه‌ی مبارزه و ایثار
----	---

آموزش‌های نظامی در مصر.....	۵۱
دکتر چمران، جنوب لبنان و امام موسی صدر.....	۵۶
آشنایی مصطفی چمران و امام موسی صدر.....	۶۲
جدایی از همسر و فرزندان.....	۷۶
ساواک و تعقیب چمران در لبنان.....	۷۸
مصطفی چمران؛ وقف لبنان.....	۸۱
آشنایی دکتر مصطفی چمران با خانم غاده جابر در لبنان.....	۸۵
تأثیر اندیشه‌های امام موسی صدر و شهید چمران در جنبش سیاسی و نظامی حزب‌الله لبنان.....	۹۱
ضیافت عشق و دلدادگی: نگاهی به یادداشت‌های شهید چمران طی سال‌های ۱۹۶۱ تا ۱۹۷۶.....	۹۳

فصل سوم:

پیروزی انقلاب اسلامی و بازگشت دکتر چمران به ایران.....	۹۷
انقلاب اسلامی ایران، تجلی‌گاه جهادی دیگر در زندگی شهید چمران.....	۹۹
بنیان‌گذاری پایگاه مقاومت مردمی در دفاع از انقلاب اسلامی.....	۱۱۱
فعالیت‌های ضدانقلاب در کردستان.....	۱۱۷
اوج فعالیت‌های ضدانقلاب در کردستان.....	۱۲۴
حماسه‌ی پاوه.....	۱۲۸
حادثه‌ی سقوط هلیکوپتر در شهر پاوه به روایت شهید چمران.....	۱۳۱
شب هولناک.....	۱۳۳
معجزه‌ی الهی.....	۱۳۵
فرمان تاریخی امام خمینی (ره).....	۱۳۵
تأثیر سیاسی و بازتاب نظامی پیام امام خمینی (ره) در آزادسازی شهر پاوه.....	۱۳۷
آغاز جنگ تحمیلی و آزمونی دوباره از رشادت‌های دکتر چمران.....	۱۴۲

آغاز حمله‌ی گسترده.....	۱۴۷
حماسه‌ی چمران.....	۱۵۰
بخشی از خاطرات مقام معظم رهبری از همراهی و هم‌رزمی با شهید چمران در	
آغازین روزهای جنگ تحمیلی.....	۱۵۲
حماسه‌ی شهادت و پیروزی در سوسنگرد.....	۱۶۳
رسیدن عاشق به معشوق؛ پرواز ملکوتی در دهلاویه.....	۱۸۰
وصیت‌نامه‌ی دکتر مصطفی چمران لحظاتی قبل از شهادت.....	۱۸۳
ایمان بی‌پیرایه در سیمای سردار عشق.....	۱۸۴

فصل چهارم:

خلوص، تقوا و اوج اندیشه‌ی دینی در بینش سیاسی شهید دکتر مصطفی	
چمران.....	۱۸۷
تشکیل حکومت اسلامی از نگاه شهید چمران.....	۱۸۹
فلسفه‌ی انتظار و ظهور حضرت مهدی (عج) از نگاه شهید چمران.....	۱۹۷

فصل پنجم:

شهید چمران، تصویرگر حقیقت، در نقاشی و عرفان.....	۱۹۹
نقش روح بر صفحه‌ی جسم.....	۲۰۱
عارف دلباخته.....	۲۰۷
بذر عاشقی در عرفان شهید چمران.....	۲۱۲
راز ذکر و نیاز در زمزمه‌های عارفانه‌ی شهید چمران.....	۲۱۸
واژه‌ی شهادت در اندیشه‌ی شهید چمران.....	۲۲۱
آخرین وداع به روایت خانم، غاده جابر.....	۲۲۴
شهید چمران از نگاه یاران رهبرکبیر انقلاب اسلامی امام خمینی (ره).....	۲۲۸
شهید چمران از نگاه دکتر محمود احمدی‌نژاد.....	۲۲۹

- شناخت ابعاد مختلف شخصیتی شهید چمران از نگاه دکتر حدادعادل..... ۲۳۰
- پیام خانوادگی امام موسی صدر به مناسبت سالگرد شهادت دکتر مصطفی چمران..... ۲۳۲
- پیام شورای رهبری سازمان امل به مناسبت سالگرد شهادت دکتر چمران ۲۳۴
- پیام سفیر کشور سوریه در ایران به مناسبت شهادت دکتر مصطفی چمران.. ۲۳۶
- انتهای سخن..... ۲۳۹
- گاهشمار..... ۲۴۷
- کتابنامه..... ۲۸۳
- نمایه..... ۲۸۷

مقدمه

برای شهیدان راه خدا صفات بی‌شماری را می‌توان برشمرد، اما شاید بهترین صفتی که گویای شخصیت شهید مصطفی چمران است، همان فرمایش امیرمومنان می‌باشد که در وصف پرهیزگاران فرمودند: «شیران روز و زاهدان شب».

مصطفی چمران که در سال ۱۳۱۱ ش متولد شد. دوران کودکی و تحصیلات ابتدایی خود را در دبستان انتصابیه‌ی تهران و دوره‌ی متوسطه را در دبیرستان‌های دارالفنون و البرز سپری کرد و سپس وارد دانشکده‌ی فنی دانشگاه تهران شد و در سال ۱۳۳۵ ش در رشته‌ی برق فارغ‌التحصیل و شاگرد ممتاز گشت. او با استفاده از بورس شاگردان ممتاز دانشگاه برای ادامه‌ی تحصیل راهی آمریکا شد و ابتدا در دانشگاه تگزاس فوق لیسانس مهندسی برق و سپس در یکی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین دانشگاه‌های معروف آمریکا «برکلی» دکتری خود را در رشته‌ی الکترونیک و فیزیک پلاسما دریافت نمود و مدتی در یکی از مراکز مهم تحقیقاتی آمریکا مشغول به کار بود. پس از شکست اعراب در جنگ ۱۹۶۷م، چمران برای فراگیری فنون نظامی و جنگ‌های چریکی راهی مصر شد و مدتی در مصر ماند. بعد از فوت جمال عبدالناصر به دعوت امام موسی صدر رهبر شیعیان لبنان به آن سرزمین قدم نهاد. در لبنان پایه‌گذاری سازمان چریکی مسلحی را برعهده گرفت و هم‌زمان با روشنگری اسلامی و مذهبی و تقویت روحیه و اعتقادات اسلامی و مکتبی، ورزیده‌ترین، زبده‌ترین و شجاع‌ترین رزمندگان اسلام را تربیت نمود که فرزندان و شاگردان آنها امروز نیز در لبنان براساس همین اعتقادات و روحیه‌ی شهادت‌طلبی، حماسه‌ها می‌آفرینند.

مصطفی چمران پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران مشتاقانه همراه با گروه ۹۲ نفره

نخبگان مذهبی و سیاسی لبنان به ایران آمد و به دیدار امام خمینی (ره) شتافت و بنا به توصیه امام راحل در ایران ماند. سپس برای فرونشاندن توطئه‌های جدایی طلبانه در کردستان - با آنکه معاون نخست‌وزیر بود - لباس رزم بر تن کرد و سلاح بر دوش گرفت و با سازماندهی و به‌کارگیری نیروهای مسلح و به‌خصوص قوای مردمی، به خنثی‌سازی توطئه‌های دشمنان انقلاب اسلامی برآمد و نام خود و پاوه و حوادث حماسه‌ساز آن و فرمان تاریخی امام خمینی (ره) را برای همیشه در تاریخ ثبت نمود. سپس با آغاز جنگ تحمیلی راهی خوزستان شد و فرماندهی نیروهای داوطلب مردمی - نظامی را تحت عنوان «ستاد جنگ‌های نامنظم» برعهده گرفت. او در ماه‌های آغازین جنگ رشادت‌های زیادی از خود نشان داد و سرانجام در سی و یکم خرداد ماه ۱۳۶۰ در مسیر دهلاویه - سوسنگرد بر اثر اصابت ترکش خمپاره به شهادت رسید. امام خمینی در پیامی به مناسبت شهادت شهید چمران فرمودند: «او جنگجوی پرهیزگار و معلمی متعهد بود که کشور اسلامی ما به او و امثال او احتیاج مبرم داشت... او در حیات، با نور معرفت و پیوستگی به خدا قدم نهاد و در راه آن به جهاد برخاست و جان خود را نثار کرد. او با سرافرازی زیست، و با سرافرازی شهید شد و به حق رسید...».

مرکز اسناد انقلاب اسلامی ضمن آرزوی علو درجات معنوی و روحانی برای شهید والامقام مصطفی چمران، از زحمات مؤلف محترم اثر جناب آقای دکتر مجید نجف‌پور، مهندس مهدی چمران رئیس شورای شهر تهران، معاون تاریخ شفاهی مرکز اسناد انقلاب اسلامی جناب آقای دکتر مرتضی میردار، کارشناس گروه تاریخ شفاهی آقای جواد عربانی، و نیز سایر همکاران در مؤسسه‌ی فرهنگی هنری انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی قدردانی می‌کند.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی

پیشگفتار

انگیزه‌ی نویسنده‌ی این سطور از جمع‌آوری آنچه پیش روی خوانندگان عزیز قرار دارد، معرفی‌الگویی ناب از صداقت، فداکاری و ایثار به نسل جدید و جوان می‌باشد. آنان که قصد تغییر جامعه را در سر دارند و برای آزادی و آبادانی کشورشان می‌کوشند خواه ناخواه باید ابتدا خود را از درون دگرگون سازند تا الگو، اسوه و نمونه‌ای برای دیگران باشند. ارج نهادن و بزرگداشت خاطره، یاد و نام شهیدان به‌ویژه شهیدانی که اسوه و نمونه بوده‌اند وظیفه‌ی نسل به‌جامانده از دوران مجاهدت‌هاست و این نه فقط به خاطر شخص، بلکه برای بینش و خط فکری آنهاست. شکی نیست که شهدای جنگ، ارج و مقام والایی دارند. آنها که همه‌ی هستی خود را خالصانه فدا کردند تا انقلاب ادامه یابد و آینده را با سوختن شمع وجود خویش روشن سازند. آنان در جنگ هشت ساله که به حق دفاع مقدس نامیده شد، معیاری برای شناخت اصالت شعارها، فریادها، عمق اعتقاد و ایمان رهروان انقلاب و خط امام راحل و خط سرخ حسینی هستند. آنهایی که بهترین و زیباترین گل‌های گلستان وجود خود را فدا کردند و به ملکوت اعلی شتافته و نقش زیبای خود را در تاریخ خونبار انقلاب ترسیم کردند و در این میان دکتر مصطفی چمران چنین بود. او از تبار آن دسته از اصلاحگران و روشنفکرانی بود که دگرگونی را از درون آغاز کرد. ایشان همانند آن پیشگامان بزرگوار جزء کسانی بود که قبل از هر چیز نفس اماره‌ی خود را کشت و با جهاد به پیروزی‌هایی دست یافت و الگویی نیکو برای نسل‌های آینده گردید. حکایت شهید چمران، داستان عشق، صفا، وفا، صدق و یکرنگی، فداکاری و گذشتن از همه تعلقات است. چمران نمونه یک عارف عمل‌گرای رها از حصار نفس بود و با سعادت زندگی کرد و به دیار حق شتافت. به

علت بیش عمیق مذهبی، او معتقد بود که ناسیونالیسم و ملی‌گرایی منهای اسلام در بین مسلمین ایجاد تفرقه و تشتت می‌نماید. به همین دلیل با موج ملی‌گرایی که در آن دوران در کشورهای عربی جایگزین اتحاد اسلام شده بود، شدیداً مخالفت می‌کرد. یکی از فرازهای زندگی سیاسی و اجتماعی وی تأثیر و نقش برجسته‌اش در شکل‌گیری تشکل‌های ضد رژیم شاه به خصوص گروه‌های اسلامی دانشجویان در سال‌های تحصیلش در آمریکا بود، که این دوران در خاطرات شهید چمران جایگاه ویژه‌ای دارد. وی الگوهای مکاتب مادی را از خود دور ساخت و براساس همین دیدگاه بود که سال‌های مبارزه و مجاهدت‌های شهید چمران در لبنان با نام امام موسی صدر عجین شده است. شهید چمران با فکر و اندیشه‌ی ایجاد پایگاه مبارزاتی به لبنان هجرت کرد و در همان آغاز بنا به پیشنهاد امام موسی صدر مدیر و مدرس مدرسه‌ی فنی و صنعتی جبل عامل در جنوب لبنان شد؛ مدرسه‌ای که با نظارت شهید چمران، فرزندان یتیم شیعی لبنان را علاوه بر آموزش‌های علمی، فنون رزمی و چریکی نیز می‌آموخت. اگرچه شخصیت بارز علمی شهید بزرگوار دکتر مصطفی چمران والا تر و نامدارتر از آن است که بخواهیم در این دیباچه‌ی کوتاه از آن سخن بگوییم، اما در این میان ابعاد گسترده و گوناگون شخصیت این سردار بزرگ، احوال معنوی و عرفانی که در دعاها و درخواست‌ها و نیایش‌های وی متجلی است، فروغ و درخشش دیگری دارد که پرداختن به آن گذشته از اینکه ما را با معنویت وی آشنا می‌سازد، بر جان و دل نویسنده و خواننده جلا و صفایی خاص می‌بخشد و آنان را با خود تا فضاهای پاک و پاکیزه‌ی قرب الهی بالا برده و عروج می‌بخشد.

شهید چمران به خصوص بعد از انقلاب، برای جلوگیری و مبارزه با بروز انحرافات و بی‌عدالتی‌ها و بی‌تقوایی‌ها در تقابل‌های سیاسی معطوف به قدرت، تنها راه را، الگوسازی مبتنی بر اطاعت از ولایت و رهبری امام خمینی (ره) می‌دانست و او در این هدف موفق بود. شهید چمران، آرمان‌گرایی بود که آرمان‌هایش به حقیقت پیوست و حقیقت‌ها را هدفمند کرد. شهید چمران، آگاهی و بینش را پیدا نمود تا از مرز خودخواهی‌ها و خودبینی‌ها گذر کند و با ورود به وادی جهاد و تقرب به الی الله، بی‌ریا به خدمت پرداخته و صادقانه با مردم و تا مرز شهادت پیش برود.

و اما در سایه‌ی رسالت پژوهشی که بر دوش همه‌ی ره‌پویان راه شهیدان گذارده شده، اینک مؤلف بر خود وظیفه می‌داند و اعتراف می‌کند با همه‌ی بضاعتی که در وادی درک فرهنگ ایثارگری دارد، بر خود لازم می‌داند با همه‌ی ضعف و نقصانی که در نگارش این تحقیق به چشم می‌خورد، به عنوان سربازی از سربازان اهل قلم به معرفی رادمردی از مردان بی‌ادعای این سرزمین بپردازد که نمونه‌ی کامل از خودگذشتگی بود، و از همه‌ی لذائد دنیا همچون زن و فرزند و مال و جان خود، دست شست و در صحنه‌های نبرد از جنوب لبنان تا جنوب ایران رودرو با دشمن صهیونیستی و سپس تجاوزگران بعضی تا پای شهادت ایستاد. آری این سطور آئینه‌وار پنجره‌ای است در برابر دیدگان خوانندگانی که هرچند ممکن است در صحنه‌ی نبرد نبوده و شاید سال‌ها با آن حماسه‌ها فاصله دارند، اما به مصداق مثل «وصف العیش، نصف العیش» گوشه‌ای از ایثار و رشادت بزرگمردان ایران عزیز را به نمایش گذارد. کسانی که با دل دریایی‌شان خدا را حاضر و ناظر دیدند و جز برای او و رضای او چیزی نخواستند.

در این مجموعه که اثری است در حوزه‌ی تاریخ شفاهی، با تمام کم و کاستی‌ها و نقاط قوتی که بر این حوزه وجود دارد، ابتدا از دایره‌ی تاریخ شفاهی که نقطه‌ی آغازین تاریخ مکتوب است بهره جسته و سپس با کاوش در اسناد به اثبات حقانیت و چگونگی رخداد وقایع دست یافته‌ایم، تا ضمن بررسی ابعاد زندگی علمی و عملی شهید چمران در سال‌های مبارزه، به نگرش‌های معرفتی و عرفانی آن شهید که در نوع خود بدیع و ارزشمند است اشاره شود. همچنین نیایش‌های زاهدانه‌ی او برای سوخته‌دلان و تشنگان معرفت الهی گنجینه‌ی بسیار ذی‌قیمتی است که در شرایط حساس شناخت جبهه‌ی حق و باطل می‌تواند چراغی فروزان برای رهروان طریق معرفت باشد.

آری سخن گفتن و وارد شدن به وادی تاریخ شفاهی که سرچشمه‌ی تاریخ‌نگاری‌هاست، هرچند سخت و طاقت‌فرساست اما در پژوهش، شیرین و لذت‌بخش است زیرا راوی را در کمند خاطرات می‌کشاند و نویسنده را در ژرفای تاریخ و وقایع غوطه‌ور ساخته و خواننده را تشنه‌تر می‌سازد. مخصوصاً روایت حماسه‌سازانی که از نزدیک دستی در آتش داشته‌اند. سخن گفتن از شهید دکتر مصطفی چمران این مرد عمل، نه مرد سخن، این نمونه‌ی کامل

هجرت، جهاد و شهادت، این مالک اشتر جنوب لبنان و عباس کربلای خوزستان دشوار است. مجموعه‌ی پیش رو سعی بر آن دارد تا با یاری گرفتن از خداوند متعال و با استفاده از اسناد و نامه‌ها و دست‌نوشته‌های به‌جامانده از آن شهید بزرگوار و خاطراتی که در گنجینه‌ی غبارگرفته از یاران آن شهید (آنها که زنگار روزگار در انزوای فراموشی قرارشان داده) به زنده کردن نام و یاد آن شهید در قالب مجموعه‌ای از زندگی پرماجرای شهید چمران بپردازد. باشد که این نوشتار الگو و اسوه‌ای برای نسل‌های آینده گردد؛ آنها که رسالت پژوهش در تاریخ معاصر این سرزمین را بر دوش می‌کشند و آنها که در پی یافتن مردان خدا در دل تاریخ‌اند، که چگونه زیستند و چگونه رخت شهادت بر تن کردند.

به هر روی این کتاب اثری است در حوزه‌ی تاریخ شفاهی با همان نقطه ضعف‌ها و کم و کاستی‌ها، اما محقق. کوشیده است تا حد امکان با پرهیز از کاستی‌ها طی طریق کند و خود را ملزم به رعایت نکات زیر سازد.

۱- سعی بر آن است که نقل قول‌ها از شهید چمران مستند به اسناد و یا ذکر خاطرات افراد در یک موضوع مشترک باشد تا از خطا در روایت‌ها مصون گردد. تلاش شده از خاطرات کسانی استفاده شود که در بطن حوادث و ماجراها حضور داشته‌اند.

۲- کوشش محقق در فصول درج زندگی‌نامه و مبارزات آن شهید بر آن است که از تحلیل و نقل حدسی به دور باشد و اگر ناگزیر به تفسیر و تحلیل پرداخته شده، به گونه‌ای بیان گردد که خواننده میان آنچه در حوزه‌ی خاطرات است با سطور تحلیل تفاوت گذارد.

۳- اذعان دارم که روشن نمودن زوایای زندگی نام‌آوران بزرگ، نه تنها کاری دشوار و عظیم، بلکه فضیلتی است که اگر عاری از صداقت و نیز بدون توجه به جنبه‌های تخصصی و فنی آن انجام گیرد، مخدوش می‌گردد. افزون بر آن، ممکن است منشأ انحراف و تحریف شود، زیرا درست است که تاریخ زندگی هر فرد با تولد او آغاز و با مرگ او پایان می‌پذیرد، اما بدیهی است که با چشم فروستن مردان بزرگ و حماسه‌ساز، تاریخ زندگی‌شان پایان نمی‌پذیرد و همچنان می‌تواند برای نسل‌های آینده روشنگر راه از بیراهه باشد.

۴- اسناد و تصاویر ارائه شده در این تحقیق، نیز می‌تواند یاریگر تاریخ‌نگاران، پژوهشگران، و مستندسازی باشد که به عنوان منبع مطالعاتی خود از آن بهره جسته و مورد استناد کارهای

پژوهشی قرار گیرد.

۵- در پایان به حکم آیهی «لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقُ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقُ» از همکاری معاونت محترم تاریخ شفاهی مرکز اسناد انقلاب اسلامی آقای دکتر مرتضی میردار و مساعدت‌های دوست و برادر بزرگوارم جناب آقای جواد عربانی و هماهنگی‌های همکاران محترم بخش آرشیو و کتابخانه‌ی مرکز اسناد انقلاب اسلامی تشکر و قدردانی نموده، و آرزوی موفقیت آنان را از خداوند متعال خواستارم.

و من الله توفیق

مجید نجف‌پور